

Az apa nagymonológjában erőteljesen jelenik meg előttünk a málenkij robot alatt tapasztalt kegyetlen szenvedés. Az elbeszélés lassú, egyszerű, és kíméletlenül őszinte a gyászba öltözött, zokogó asszonyok gyűrűjében, fásultan maga elé meredve tárja fel Trill Zsolt a valóságot. A történelmi helyzet azonban nem jelenik meg annyira árnyaltan, mint a regény líraiságában.

Tóth Eszter állandó halálvágya végigkíséri a filmet, többször nyíltan jelenti ki a fiatal lány, hogy „meg akar halni”, „megváltás lenne a halál”, „miért nem halva született, haltunk volna meg mindketten”. A múlt boldogságát a vissza-visszatérő álom motívum ábrázolja, ahol a fiatal és gondtalan Tóth Eszter könnyű rohanását láthatjuk az ismerős tájon.

A főhősnő lassú lelki megbomlását festik alá a látomásos jelenetek. Közvetlenül az erőszak után saját magát látja halottan, menyasszonyi ruhába öltöztetve, melyet soha többé nem ölthet fel. A szülés fájdalmas görcsei közepette megismétlődik az erőszak-jelenet, de mind közül a lehangsúlyosabb a jós arcának elváltozása lesz. Tóth Eszter szó szerint önmagával néz szembe, túlvilági babonák és suttogások sötétiségében. A megbomló lelki egyensúly zaklatott képekben villan fel a nézők előtt. A megtörő jég, a fákon lógó vérvörös és rothadó almák, a torz arc a tükörben, a köd a belső vívódást a tájba vetítik. A kisfiával a folyóhoz rohanó lány sorsa talányos. Az utolsó jelenetben a sodródó, koporsó alakú csónakot láthatjuk, mely lassan elúszik a sűrű ködben, mintha egy másik világba tar-

tana. Senki nem mentheti meg az ártatlan lányt, hiszen a lélek megroppanásával/borzalmával szemben mindenki cselekvésképtelen.

Nagy Zoltán Mihály regénye és a belőle készült film tragikus hitelességgel festi le a kárpátaljai magyarságra szakadt történelmi csapásokat, a megkapó líraisággal és a személyes sorsokkal elmélyítve a lélekábrázolást.

Bohém fasizmus?

A The White World According to Daliborek című filmről

Beretvás Gábor



Meglehet, hogy a cseh a legviccesebb kelet-európai nemzet. Elvégre ta-

Beretvás Gábor A Debreceni Egyetemen szerzett diplomát mint filozófus-esztéta. Ezt követően a DE Humán Tudományok Doktori Iskolájában abszolvált. Kutatási területe elsősorban a középkelet-európai rendszerváltás dokumentumfilmfeldolgozása és a háború utáni magyar filmtörténet. 2014 és 2016 között az amszterdami UvA, a kolozsvári Sapientia és a kolozsvári BBTE ösztöndíjas kutatója. 2015 óta Gulyás Gyula filmrendező munkatársa. Jelenleg a Debreceni Egyetem Filozófia Intézete film szakirányának órádója.

lán nem véletlenül használjuk a „bohém” kifejezést a komolytalan emberekre (Csehország másképp ugye Bohemia). Bohókás, mondjuk néha a lököttekre. Ez a film pedig ilyenekről szól. Lehet-e komolyan venni azt, aki bohém? Vít Klusák Karlovy Vary-ban díjazott dokumentumfilmje ebben segít nekünk. Bepillantást nyerünk egy cseh családi környezetbe, ahol a rasszizmus és a nacionalizmus természetes. Ám mégsem az elképedés vagy a düh az, amit érzünk a film megtekintése során, hanem sokkal inkább a (cseh) humorral teli ábrázolásmód miatti elismerés.

Meg kell hagyni, hogy a cseh politikai élet manapság a szürrealitás rákfenéjétől szenved. Persze ez lassan elmondható majdnem minden hasonló berendezkedésről. De a cseh politikai élet abszurdításban tényleg rátromfolni látszik a többire. Kezdjük azzal, hogy a cseh szélsőjobboldal vezéregyénisége egy félig japán, félig cseh, de kinézetében egyértelmű ázsiai vonásokat mutató férfi, kinek nem túl szlávosan csengő neve: Tomio Okamura. A film bár nem róla szól, de a filmbéli helyzet megértése miatt nem árt leírni a cseh parlamenti helyzet pár érdekességét.

Az anyai ágon cseh Okamura, bár Tokióban született, hatéves korától élt a Csehszlovák Népköztársaságban, majd a későbbi Csehországban. Okamura mára tehetős üzletember lett és egyben karizmatikus vezetője a cseh nacionalistáknak. A 46 éves Okamura olyan sikerkönyvek szerzője, mint *A cseh álom* vagy *A hatalom művészete*. Politikai üzenete pedig többek között a menekültek ellehetetlenítése, a szlávok fel-

sőbbrendűsége – a többibe bele se megyek. Az már csak hab a tortán, hogy a modern cseh állam miniszterelnöke egy szlovák (!) oligarcha, aki Gólyafészek nevű birtokán fogad majd mindenkit, akinek jó helye van az üzleti vagy politikai világ hatalmi struktúráiban. Andrej Babišról, mert így hívják, mellesleg a tavalyi Verzió filmfesztiváлом láttam egy kulisszák mögé is beleső filmet, *Matrix AB* címmel. A *Matrix AB* rendezője nem mellesleg azonos az alábbiakban taglalandó film szerzőjével, azaz mindkét film Vít Klusáknak köszönhető.

A romániai (nagyzebeni) Astra dokumentumfilm-fesztiválra meghívott alkotások közül több is foglalkozott az Európai Unió posztoszocialista országai-ban egyre nagyobb teret hódító nacionalista törekvésekkel. Erre példa az *Éljen sokáig Bulgária*, a *Ha jön a háború* vagy a *Meuthen pártja* című film is. Mind közül számomra legkedvesebb Klusák 2018-as remeke, a *Svet podle Daliborka*, melynek angol címe: *The White World According to Daliborek*. Talán a helyes magyar fordítás – a *Garp* szerint a világ mintájára – a *Daliborek szerint a fehérek világa* lenne. Ugye, már maga a név és cím is kissé anakronisztikus, vagy, ha úgy tetszik, utópikus (vagy disztópikus?) és bohém. Nem hiába, elvégre cseh filmről van szó.

Klusák ebben a filmjében nem említi meg újra Babišt vagy nem hozza fel Okamurának és körének a tevékenységét, csupán beles úgymond egy átlagos cseh neonáci életébe. A dokumentumfilm klasszikus hajtásaitól eltérően a rendező inkább a reality show-k irányába tolja el filmezési technikáját. Stábja

nincs jelen a felvételeken, de a megrendezettség bűnének kardja némileg ott lebeg az alkotás fölött. Így Klusák alanyai olyan lebilincselőek lesznek, hogy úgy érezzük, mintha egy korai Woody Allen-filmbe csöppennénk.

Na, de mit is mutat meg Klusák? A címszereplő Daliborek egy negyven felé közeledő szobanáci, aki általában a szobájában időz. Persze van munkája. Hogy pontosan mi is, azt nem sikerült megfeytenem. A felvételeken fekete festékszerűséggel fúj le tárgyakat. Daliborek hobija azonban nyilván nem ez, hanem hogy sajátos világlátását szét-kürtöli a neten.

Egy háztartásban él az anyjával, aki jobbára csak iszik, sorozatokat néz és a tévéhez beszél. Általában egy kinyúlt pólóban és egy ocelotmintás sztreccsnadrágban flangál, vagy az éppen felbukkanó pasijával enyeleg a nagyszobai kanapén. Ha nem ezt teszi, akkor Daliborekkel ordít, beszélget, vagy csak lánzdohányzik és várja, hogy elteljen az év. Külön erős kép, mikor negyven körüli fia fürdik, míg ő a kád szélén ülve tracssol. (Ott be van adva egy közeli Daliborek lábujjkörmeiről is, de ezt most nem ecsetelem.)

Daliboreknek az anyja miatt nem könnyű az élete. Mi több, még a külseje sem annyira vonzó, hogy ő legyen a lányok kedvence. Ebbéli frusztráltságában egy kicsit furcsa is. Infantilis. Mintha egy saját gyermeki világa lenne, amit az interneten terjeszt. Kis videókat készít a szobájában, a temetőben, vagy éppen egy virágmezőben látjuk félpucéran ugrándozva. Saját pokolnak hívja rendszerét. A pokol ezen uraként eltor-

zított hangon hörgi rá frusztrációját az internet népére. Vlogger. Csekély hatalmú influenszer. Láttunk már ilyet, illetve pont ilyet még nem.

Daliborek párra is lel a film forgatása közben: egy magát zsilettel vagdosó lánynak teszi a szépet. A lánynak nyilván úgy udvarol, hogy elviszi egy náci gyűlésre. Ott is történnek apróbb, meglepően abszurd jelenetek. De talán még ezen is túltesz, hogy a kis család fogja magát, és befizet egy buszos kirándulásra Auschwitzba.

A mementóul meghagyott lágerkörnyezetben illetődik meg Daliborek anyja, aki addig többször is kinyilatkoztatta, büszkének érzi magát, hogy a családjában még soha nem fordult elő cigány. (Innen lesz érthető, hogy honnan is eredhet a fia Hitler felé vonzó-dása.) Ott tagadja meg addigi elveit a barát, az állítólagos fegyvertárs, a Daliborek apját pótló élettárs is.

Daliborek nem érti ezt a páfördulást. Nem érti, mitől jött zavarba a férfi, és mitől kapott majdnem sírógörcsöt az anyja. Daliboreket még a tolószékbe kényszerült, a tábort túlélő zsidó öregasszony sem bénítja meg hitében. Naiv kifejezéssel az arcán olvasmányélményeiből merítve úszómedencékről hadovál, és meghamisított adatokra hivatkozik az elhunytakat illetően. De ez már mindenkinek sok. A többi cseh zarándok, bár megszokta, mi több, magáénak is érzi az abszurditást, halk eréllyel, de csendre inti bakancsos neonáci honfitársát. Daliborek, látván, hogy senki sem ért vele egyet és senki sem védi meg, feltehetőleg felidézi kezdeti magányosságát, és sértetten

eltávolodva a többiekől elhagyja kis csapatát.

Az abszurdításban megbúvó humorral operál ez az alkotás. Közben bepillantást nyerünk a kispénzű cseh állampolgárok mindennapjaiba, vagyis szociográfiai látteleletet is kapunk. Ugyanakkor plusz „csemege”, hogy pszichológiai esettanulmányt is folytathatunk. Egyedi, ahogy a virtuális térben való trollkodást látjuk. Mint ahogy az is, hogyan jelenik meg a filmben a hamis önkép kialakulását egyáltalán nem akadályozó örökös kamerázás. A főhős által létrehozott kisfilmes betétek aztán végképp próbára teszik a rekeszizmot. Klusák, mondhatni, az alanyán keresztül elbogatellizálja a náculást, de azt nehéz is komolyan venni egy olyan országban, ahol a szláv felsőbbrendűséget nem más hirdeti, mint egy félig japán politikus.

TIMOR NUDO – Félelem a meztelen testtől Virgilius Moldovan szobrászművész kiállításáról

Németh Erika

Miért keltenek még mindig akkora meglepetést a meztelen emberi testek ábrázolásai, hogy a nemrégiben nagy szenzációként nyíló „Bacon, Freud és a Londoni Iskola festészete” című kiállítás miatt a Magyar Nemzeti Galéria magyarázkodásra kényszerült? Mindez 2018 végén, Budapesten történt.



A nemsokára záruló kiállítás világhírű anyaga nem nyerte meg maradéktalanul a közönséget.

Olyan sok felháborodott hangú kritika érkezett, hogy a múzeum szükségesnek érezte érzékenyebbé tenni a látogatókat a kiállítás iránt.

Nyilatkozatuk pontosan megnevezi a problémát, amikor megfogalmazza: „egyesek úgy gondolják, hogy maguk a modellek is csúnyák, s érthetetlen számukra, hogy minek ennyi csúnya embert ruhátlanul ábrázolni.” „Megértjük, ha sok látogató kényelmetlenül érzi magát bizonyos képek társaságában. Mégis meg kell jegyeznünk, hogy a képzőművészeti igazságok sokszor olyasmikkel szembesítenek minket, amikkel magunktól nincs erőnk szembesülni. Gyengeséggel, fájdalommal, a test romlandóságával, a szenvedély erejével és sok minden mással.”

Németh Erika szobrászművész, grafikával, festéssel is foglalkozik. 2001 óta a Nyíregyházi Művészeti Szakgimnázium szobrász tanára, emellett rajtot és művészettörténetet is tanít. Egy évig vezette a Nyíregyházi Városi Galériát, 2018 szeptemberétől pedig az Artikon Galéria művészeti vezetője. 2018-tól a Hadron Művészeti Egyesület elnöke. Rendszeresen szerepel hazai és külföldi kiállításokon, művésztelepeken.